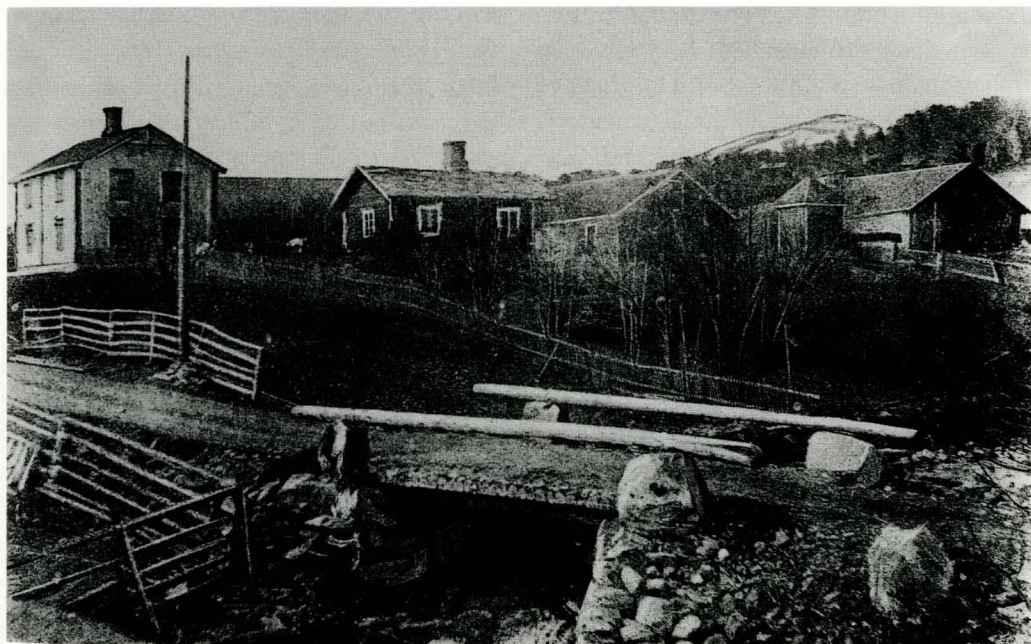

Anne Gjerdåker

Håndverksgarveriene i Alvdal

Alvdal har aldri vært noe sentrum for garvingsvirksomhet, men fram til midten av dette århundret fantes det to håndverksgarverier i Alvdal. Det ene var Nyhus Garveri i Alvdal sentrum, det andre Sevilla Garveri i grenda Strømmen. Begge baserte driften på leiegarving, det vil si at de mottok huder og skinn fra kundene og leverte dem tilbake ferdig garvet. Garveriene hadde to til fire mann i arbeid, avhengig av antall innkomne oppdrag.

Gården Nyhus, Alvdal, der garveriet Nyhus lå. Garveriet var i drift gjennom fire generasjoner. Repro: Musea i Nord-Østerdalen.

Nyhus Garveri kom i drift allerede på 1860-tallet. Garveriets grunnlegger var snekker og gårdbruker Ola Simensson Vetlsteien (f. 1829), og garveriet ble bygd opp på gården Nyhus. Vel tredivde år senere, i 1896, ble Sevilla Garveri grunnlagt av Edvard Jonsmoen (f. 1875). Gar-

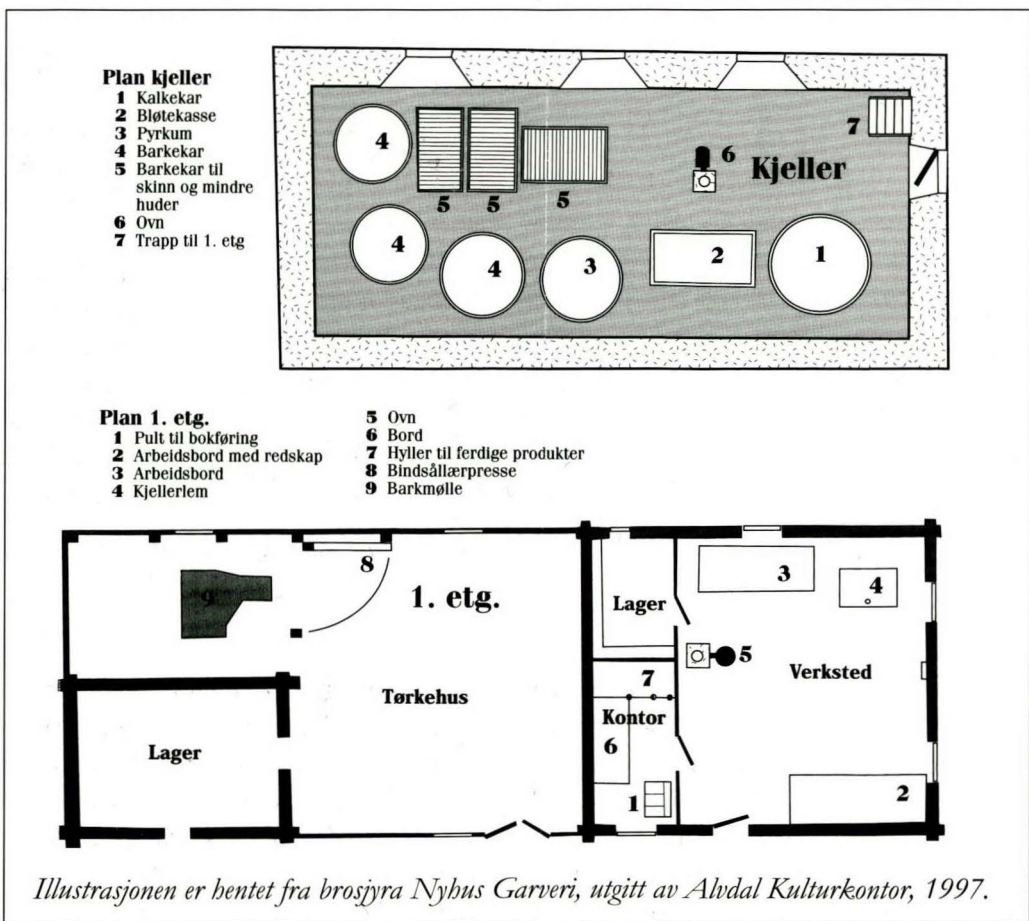
veriet ble solgt i 1916 til Olav Reinertsen (f. 1877) fra Egersund, som igjen overdro det til sin sønn Harald (f. 1904) i 1949.

Driften av Nyhus Garveri gikk i flere generasjoner i arv fra far til sønn. Simen Olsson Nyhus (f. 1855) tok over etter sin far, og drev garveriet inntil søn-

nen Ole S. Nyhus (f. 1883) overtok i 1926. Da han døde i 1934 gikk garveriet i arv til hans eldste sønn Simen Nyhus (f. 1920) (Bygdebok for Alvdal). Den siste garveren ved Nyhus Garveri var Edvard Jonsmoen, grunnleggeren av Sevilla Garveri. Etter at han solgte garveriet var han en lang periode utenbygds som gruvearbeider og skomaker før han til slutt vendte tilbake til sin hjembygd og sitt gamle yrke (Reinertsen 1991).

Nyhus Garveri er i dag en del av Alvdal museum. Garveriet ble aldri formelt nedlagt, ettersom Edvard Jonsmoen aldri fikk seg til å avvikle for godt. Selv

om driften opphørte på slutten av 1950-tallet puslet han rundt i garveriet til det ble forlatt i 1965. Slik står det i dag, utstyrt med bløtekar, barkekar, skavebom og kniver i alle størrelser og fasonger. Etasjen over rommer barkekværn, tørkestue, hjemmesnekra presse og marmorbord til finpussing. På bakrommet ligger varer som aldri ble levert: Storfelær, saueskinn og kveiler med reip av elghud. I det rikholdige arkivet finnes en god del korrespondanse som gir et interessant innblikk i virksomheten ved et håndverksbasert leiegarveri. Denne fremstillingen er derfor i hovedsak basert på arkivet fra

Nyhus Garveri, samt intervjuer med etterkommere av Ole S. Nyhus og Olav Reinertsen.

Produksjonsprosess

Garving som håndverk var en langsom prosess. Det viktigste garvestoffet var *bark*, og hudene kunne ligge i barkelogen i åtte til ti måneder før læret var ferdig garvet (Nyhus 1998). Dagens industrielle garving går adskillig raskere. Ny teknologi har gjort det mulig å produsere lær i alle mulige farger, mønstre, "finish", tekstur og tykkelse. Den tradisjonelle håndverksmetoden ga ikke så store variasjonsmuligheter. Ved Nyhus Garveri ble det framstilt *barka lær*, som læret ble kalt etter garvingen. Ofte ble læret smurt inn med fett, og fikk da betegnelsen *garva lær* eller *fettlær*. Smurningen ble framstilt i garveriet ved at man kokte en blanding av innvoller, kjøtt- og fettrester, tran og talg (Nyhus 1998). Garving med bark ga læret en brun farge, men kundene kunne også få svart lær. Fargen ble framstilt ved å koke ut jernskrap og jernvitriol i vann. Fargen ble deretter børstet på læret med kost.

Garving av lær betraktes i dag som en svært forurensende bransje, og dagens miljøkrav til garveri-industrien setter krav til både rensing av utslipp og lagring av slam på spesialdeponier. Utslippene fra Nyhus Garveri gikk rett ut i bekken, ledet via trerenner fra et hull i gulvet (Nyhus 1997). Som Tormod Reinertsen (1998) sier det: "Vi tenkte lite på dette med forurensning". Tidligere tiders garvingsmetoder var imidlertid mer miljøvennlige enn dagens industrielle gar-

ving. Garving med bark krevde ikke like mange kjemiske prosesser som dagens kromgarving, og håndverksgarverienes små dimensjoner bidro til at utslippsmengden var forholdsvis liten. Dessuten ble avfallsstoffene bedre utnyttet enn i dag. Brukt garvestoff (bark) ble kompostert (T. Reinertsen 1998). Kjøtt- og hudavfall ble tørket og solgt til en limfabrikk i Oslo, og håravfall (særlig elghår) ble brukt produktivt til møbelstopp (Nyhus 1997). På loftet i Nyhus Garveri ligger fremdeles rester av hår- og hudavfall. I dag er det imidlertid ingen som lenger finner det lønnsomt å bearbeide garveriindustriens avfallsprodukter. Før krigen var det i hvert fall etterspurt, noe denne bestillingen fra *Hjerleidske busflidsskule* på Dovre viser:

"Vi trenger også i år en sekk elghår ligesom ifjor. Vær så venlig send oss en godt stappet sekk snarest." Ola Lillevik, 24 november 1934.

Alt arbeidet ved Nyhus Garveri ble gjort manuelt. Ifølge Nyhus (1998) var det aldri aktuelt å investere i maskiner, ettersom den beskjedne omsetningen ikke var tilstrekkelig for å tilbakebetale investeringen. Arbeidet krevde både fysisk styrke og nøyaktighet. Kniven var et viktig redskap. Den siste finpussen av læret foregikk med kniv på marmorbenken, en prosess som krevde stor nøyaktighet: "Far brukte en hel dag på å slipe kniver". Selv et hår mellom huden og benken ville sette spor når kniven ble presset over læret (Nyhus 1998).

På den tiden Edvard Jonsmoen drev Sevilla Garveri var det ikke innlagt vann. Derfor ble det kun garvet om sommeren, da elva Sivilla kunne brukes til

Sevilla Garveri, Alvdal, ca. 1900. Eieren Edvard Jonsmoen i forgrunnen. Garveriet hadde til å begynne med ikke innlagt vann, så garvingen pågikk bare om sommeren. Repro: Musea i Nord-Osterdalen (37363).

bløyting av hudene (Reinertsen 1991). Etter at Olav Reinertsen overtok Sevilla Garveri sørget han for at det ble innlagt vann, og garveriet kom igang med helårs drift. Om vinteren var det kaldt og utrivelig å holde på i den fuktige garvekjelleren. Tunge, våte huder måtte løftes fra det ene prosessbadet til det andre. Vintrene kan være harde i Alvdal, og det var ofte kuldegrader inne i garveriet (T. Reinertsen 1998). Til tross for dette kunne Tormod Reinertsen fortelle at han ikke kan huske å ha sett sin far, Olav Reinertsen, sjuk en eneste dag. Han ble over 90 år gammel, og Tormod antyder at man ble "sterk og immun av garving". Uansett var garving et yrke som krevde solid

helse og et godt immunforsvar.

Det var mer behagelig å garve lær sommerstid, selv om åpne barkekar uten-dørs kunne innebære risiko. I tunet utenfor Nyhus Garveri er det fremdeles spor etter gamle barkekar. Her kunne hudene ligge i barkelag i flere måneder før de ble ferdig garvet. Og her druknet den yngste datteren til Simen O. Nyhus i 1894, knapt to år gammel (Klokkebok for Alvdal 1894).

Om kunder og omfang av produksjonen
Garveriene i Alvdal baserte driften på såkalt leigarving. Det manglet ikke på oppdrag, og det kom bestillinger fra Røros i

Nord til Koppang i Sør (Nyhus 1997). Kundene var som regel gårdbrukere som sendte dyrehuder og -skinn til garverne, og bestillingene kunne gjerne se slik ut: "Jeg sender Dem idag pr jernbane 1 hud der ønskes garvet i almindelig fettlær." *Ærbødigt, Lars Brobakken, Atna den 4-12-40.*

"Vil de være så snill og sette istand disse skinn til mig snarest mulig, så var det godt. Det største skinn skal garves og det minste skinn skal barkes." *Folldal 12-11-40, Einar Lökken.*

Noen bestillinger gir også et innblikk i hva læret ble brukt til:

"Senner idag med ruta til Dem 3 sauskinn; 2 lam 1 voksen. Og spør om De vil stelle dem til for meg. Skinna skal være til peispuster og stoltrekk." *Ærbødigt, Harald Dalen, Dalholen 7-12-40.*

"Forespørger hermed om De kan "berede" 3 kalveskind (2 små og 1 av en 4 mnds. kalv) så jeg kan få dem tilbake ca. 1.12 d.å. da det skal syes en damejakke av dem til jul. Samt om det går ann å berede en kuhud så den får samme tyndhet og mykhet som et kalveskinn. Svar på disse spørsmål ønskes så snart som mulig." *Atna den 12-11-41. Ærb, Oddgeir Sebulhus.*

Noen kunder overlot til garveren å bestemme hvordan hudene burde bearbejdes:

"Med jernbane idag sendes Dem en kuhud, som bes tilberedt og laget kjøretømmer av. Hvis noen del av huden skulde passe bedre til å lage noe annet av så overlater jeg til Dem å gjøre dette efter Deres forgodtbefindende." *Tolga, 1939.*

På vinteren ble det først og fremst lagd reip og hestetømmer ved Nyhus Garveri. Dette var garveriets spesialitet, og kundene var godt fornøyd med produk-

tet: "Har fått lavet tømmer för hos dere og dem liker jeg svert gott." (E.O.Erlie, Tolga 6/2-39). Det gikk gjetord om garveriets kjøretømmer rundt om i distriktet, noe følgende bestillinger vitner om:

"Av Flaarönning paa Ler fik jeg höre, at De skar rep. Jeg vilde da höre om De har noen nu samt i tilfelle lengde, tykkelse og priser, og hvad slags huder de er skaaret av. Jeg skulde nemlig hatt en 5-6 stökker. Kunde jeg faa noen ord fra Dem om dette, var det kjert." *Leren Gods, 21 april 1936.*

"I benhold til telefonsamtale senner jeg idag en oksehud, til forarbeining og rissing av kjøretømmer. De bedes godhetsfullt arbeide huden bare til kjøretømmer, da det er flere som har bedt om å få kjøpt igjen kjøretømmer." *Ærbødigt, Johan Helsingeng, Tynset 7/10-1940.*

For å lage reip var det ikke nødvendig å garve huden. Det var tilstrekkelig med en oljebehandling som ikke tok mer enn tre til fire dager (Nyhus, T. Reinertsen 1998). Hudene ble deretter skåret i remmer og tvunnet. Elghud ble ofte brukt til tømmer og reip, ettersom det ikke var like slitesterk og velegnet til lær som oksehud. Jønsmoen hadde også drevet med reiparbeid ved Sevilla Garveri, men da Olav Reinertsen tok over ble det fokusert utelukkende på garving av lær. Ifølge Kirsti Reinertsen (1998) var det kun Nyhus og Jønsmoen som laget reip og hestetømmer. Sevilla Garveri leverte også en del lær til *Brødrene Flårönning* på Ler (Melhus), som produserte seletøy (T. Reinertsen 1998).

Begge garveriene hadde dessuten kommisjonærer som reiste rundt og samlet inn huder og bestillinger mot en provisjon på ti prosent. I arkivet for Nyhus

Nyhus Garveri kom igang i 1860-åra. Da aktiviteten var på det største hadde garveriet belårsdrift og fire ansatte. Drifta i garveriet opphørte på slutten av 1950-tallet, men Edvard Jonsmoen brukte lokalene fram til 1965. Slik garveriet står i dag er det kar, redskaper og ferdige produkt som kan belyse hele garvingsprosessen. Foto: Olav Wagenius. Illustrasjon: Helge Ness.

Garveri ligger det flere regninger til kommisjonær M. Furuholt i Os. Furuholt var skomaker, og på denne måten skaffet han ikke bare kunder til Nyhus, men også til seg selv. Dessuten skaffet han garvestoff (bark), og var den som sørget for innkreving av betaling for utført arbeid. Regnestykket kunne se slik ut (10. mars 1933):

1 kalvhud 1 renshud	kr. 6,50
1 kalvhud	kr. 7,50
1 saueskind	<u>kr. 2,20</u>
	<u>kr. 16,20</u>
- 10% provisjon	kr. 1,62
- bark (105 à 7 øre)	<u>kr. 7,35</u>
	<u>kr. 7,93</u>

Det var også flere av kundene som kunne tilby bark til garveriene:

“Sendte for en dag siden en kobud til dig som skal bakes. Da jeg ikke er sikker om De bar-

ker nu måtte jeg skrive og höre om De tar imot eller ikke. Jeg har modtaget de jeg sendte ifjor og er svert fornöid med det. Jeg har endel god bark liggendes, hvad kunde De da gi pr. kg. Skriv om det så skal jeg sende det nedover.” Ving. 16/3-34.

Garveriene kunne også tjene en slant ved å skaffe råvarer til *Skinn & Hudkompaniet* i Oslo. I 1946 kommer følgende brev til Nyhus Garveri:

“Vi sender dem som tidligere utlovet kr 500/ i check som forskud til indkjøpet av huder og skin for os for sæsonen fremover. Vi ser gjerne at De nu kan samle os en god del

varer og skal vi for saltede småhuder betale Dem kr 1/30, saltede mellemokse det samme og saltede kobuder 1/25.”

Garving av lær var som nevnt en langsom prosess, men noen ganger kunne det ta vel lang tid før kunden fikk skinnet tilbake ferdig garvet, noe som framgår av dette brevet til Nyhus Garveri datert 10. februar 1940:

“Da jeg ikke hører noget fra dere fremdeles må jeg bede å få sent mine skind tilbage igjen eller de får kjøpe dem, nu har de havt dem i tre aar og alle de ganger jeg har snakket med dere og hver gang skulde jeg få dem om kort tid men borte blir dem. Hvorfor tar de mot skinde da de ikke kan gjøre dem istand? Hvorfor returnerer de dem ikke tror de folk er tjent med sånt. Det fins da garverier andet steds som gjør på kort tid og førsteklasses arbeide. Håper jeg hører fra dig med det første. De kan sende varen til Foldals handelsamlag. De kan ringe når de sender det.” Ola Rustad, Follidal.

Året etter sender en annen kunde et tilsvarende brev til Nyhus Garveri:

“I anledning da jeg har vændtet paa at faa mig tilsændt det skind som jeg leverte for vel tre aar siden paa alle breve jeg har sendt dem for vil jeg varsele dem for siste gang i tilfælde at ikke skindet ikke er mig i hænde til sidste Mars, saa leverer jeg Lensmanden til undersøgelse for saa lang tid som det har været hos dem og alle breve og opringer som jeg har sændt dem uden resultat. Det ligner ikke noget. Mærk dem vad jeg siger.”

Uleselig underskrift, Foldalen 24/3, 1941.

Mesteparten av arkivert korrespondanse fra Nyhus Garveri stammer fra den tida Edvard Jonsmoen var ved garveriet. Grethe Nyhus (gift med Simen Nyhus) forteller dette i et intervju med Jens Storli mars 1997:

“Edvard var en meget spesiell kar. Han hadde vanskelig for å bli ferdig med noe, men tok gledelig imot skinn. Han sprang og gjemte seg når han oppdaget at kunder kom for å hente ting.”

Det ser ut til at det kunne oppstå problemer med å holde styr på hvilke huder som tilhørte hvem, noe følgende brev fra oktober 1941 vitner om: “Har du fundet rede på den kuhud som jeg leverte for vel 1 år siden? Håper den må komme til rette igjen.”

Ved Nyhus Garveri ble det ifølge garveriets innsettingsbøker tatt imot et gjennomsnitt på 460 huder årlig i perioden 1901-1910. I de påfølgende år fram til 1920 ble det garvet i gjennomsnitt 336 huder per år. I de neste 20 år fram til 1940 ble produksjonen redusert til et gjennomsnitt på 120 huder årlig. I 1941 var produksjonen igjen oppe i 433 huder. Her slutter også registreringen av mottatte huder (Innsettingsbøker 1900-1945). Årsaken til den manglende registreringen kan henge sammen med de spesielle forholdene under krigen, hvor mye av arbeidet foregikk uregistrert. Under krigen måtte kundene ha garvetillatelse for å levere hud til garving. Slik tillatelse ble utstedt av Forsynings- og Gjenreisningsdepartementet i Oslo (Direktoratet for Industriforsyning, Lær- og Skotøykontoret), eller lokale forsyningsnemnder. Fra Tolga Forsyningsnemnd sendes følgende bevitnelse til Nyhus Garveri i 1942:

“Hermed bevitnes at M. J. Nettet, Tolga, som har innlevert 1 kvigehud til garvning hos Nyhus, Alvadal, trenger dette materiale til reparasjon av seletöi o.l., hvorfor anbefales at Nettet får tilbakesendt huden såsnart garvningen er utført.”

Krigsårene var en periode med "alvorlig pågang", og en "stjernetid for garving" ifølge Tormod Reinertsen (1998). Det var bare fiskeskinnsko med finérsåler å få tak i, og skomakerne sto i kø for å garve lær. De små håndverks-garveriene klarte ikke å ta imot alle bestillingene. Det kan virke som om det også var problemer med å få utført innværende bestillinger, slik følgende brev til Nyhus Garveri vitner om:

"Siste høst sendte jeg ved Olaf Mortensen, Tynset, en liten oksehud til Dem til beredning. Da det nu er nesten umulig å få tak i det nødvendige skotøy, tillater jeg meg beredt å spørre om huden snart er ferdig behandlet og kan vendtes tilbakesendt. Et 20 øres frimerke medfølger og jeg ber høfligst om svar snarest." Ærbødigst, Olav Dalen, 13.9.41.

Frimerket ligger fremdeles vedlagt...

"Sender idag en kuhud for å få laget taumer av. Situasjonen er jo slik, at mann resikere å vere nødd til å leie besten for å få kjørt, for det finnes jo snart ikke annet en papir å få tak i av andre tommer. Var takknemlig for å fått tilbake så snart som mulig den hua jeg sente iforhøst." Ærbødigst, Telneset, Telneset 3 november 1941.

Under krigen ble garvingen ofte utført i bytte mot smør, ost og kjøtt, som igjen ble brukt for å betale de nødvendige innsatsfaktorene (T. Reinertsen 1998). "Svigerfar måtte ha ost eller smør for å få varer til prosessen fra Borchgrevink" (K. Reinertsen 1998). Det var nemlig ikke bare bark og hjemmelaget smurning som skulle til for å garve lær.

Andre innsatsfaktorer

Huder og bark var innsatsfaktorer som var tilgjengelig lokalt, men kjemikalier og

mer eksotiske garveekstrakter måtte bestilles fra hovedstaden, noe som framgår av regninger i arkivet. *Borchgrevink* i Prinsensgate leverte først og fremst det importerte garveekstraktet "quebracho", som ble benyttet i tillegg til bark. *Carl Bøyesen* i Akersgata leverte blant annet svovelnatrium. *Alf Axelsen* (kjemikalier) i Skippergata leverte varer som "aluminiumsulfat, glycerin, bittersalt, glykose, druesukker, montanvoks, jerntråd, kaustisk soda, kasein, kritt, talkum, vann-glass, natriumbisulfit, natriumbicarbonat, paraffinvoks, calc.soda, stearin og tyrkisk rødolje". Hvilke av disse stoffene som ble brukt, og hva de ble brukt til, kommer ikke fram verken av regningen eller annet arkivmateriale. Det gir imidlertid inntrykk av at det var mer enn bark som skulle til for å garve lær.

Maskinleverandører gjorde framstøt for å selge sine produkter. Fra *Th. Jørgensen Maskinforretning* i Oslo kom i 1949 en henvendelse: "Vårt firma har vært leverandør til Industrien i 32 år. Vi har den fornøielse å ha en rekke av landets Lærfabrikker til kunder og vilde det glede oss meget å kunne motta Deres forespørsler og bestillinger ved inntredende behov og å kunne regne Dem som våre kunder."

Nyhus Garveri mottok også henvendelser fra tyske leverandører av kjemikalier og garveekstrakter. Fra *Schröder & Eide* i Hamburg kom det i 1934 et reklamebrev: "Det er ikke likegyldigt hvilken Extrakt De bruger. Vil De fremstille Kvalitætslæder, da er den BEDSTE Ekstrakt lige god nok. Gives der noget bedre end vor sulfitfrie pulveriserede koldopløselige Quebracho-Extrakt

“Excelsior” med 78% garvestof??”

Tyskland var, den gang som nå, den dominerende produsent av garvingskjemikalier. Tyskland var sentrum for datidens garvekunst, og lærlinger fra resten av Europa valfartet til Tyskland for å få opplæring i faget og for å snappe opp noen hemmelige oppskrifter underveis.

Utdanning og opplæring

Det var vanlig for håndverksgarvere å ta landeveien fatt for å lære seg yrket. Garving av lær var - og er fremdeles - et erfaringsbasert yrke, som innebærer en del prøving og feiling før det beherskes tilfredsstillende.

Ole S. Nyhus (3. generasjons garver ved Nyhus Garveri) gikk i lære ved et garveri i Oslo (Nyhus 1997), og sønnen Simen gikk ett år i lære ved Rismyr Garveri i Brummundal. Edvard Jonsmoen hadde gått i lære ved et garveri i Blaker. I hans tid ved Nyhus Garveri eksperimenterte han litt med farging av lær etter oppskrifter han hadde fått tilsendt fra Tyskland (og som fremdeles ligger i arkivet). Ola Jonsmoen (samtale 30. januar 1997) kan fortelle at han fikk i oppdrag å oversette en tysk bok om pelsberedning, noe som falt litt vanskelig for en 16 år gammel gutt som nettopp hadde begynt med tysk på skolen. Historien viser imidlertid at Edvard var nysgjerrig på å lære og prøve ut nye ting.

Det var imidlertid Olav Reinertsen ved Sevilla Garveri som hadde den bredeste erfaringen blant garverne i Alvdal. Han kom opprinnelig fra Egersund, et distrikt med lengre tradisjoner for garving enn Alvdal. Han hadde lang erfaring som garver etter år som såkalt “vandre-

gesell” i Danmark og Tyskland, hvor han gikk til fots fra garveri til garveri. Ifølge Tormod Reinertsen (1998) gikk han “fra Nürnberg og nedover der mens han telte milepæler”. Etter perioden som lærling i Tyskland vendte han hjem og tok sitt svennebrev ved Lillestrøm lærfabrikk. Tiden i Tyskland hadde vært lærerik, og han vendte tilbake med mange nye ideer. I garveriet eksperimenterte han med selvkomponerte oppskrifter. Tiden i Tyskland hadde også gitt ham viktige forbindelser, som særlig under krigen var viktig for å få tilgang på tyske kjemikalier og ekstrakter. Han hadde også gode kontakter ved Aarenes Garveri i Flekkefjord, et av de to gjenværende industrielle garverier i Norge i dag. Under krigen gikk skomakerne i distriktet via Reinertsen for å få kjøpt sålelær fra Aarenes Garveri (T. Reinertsen 1998).

Økt konkurranse og nedleggelse

Da Harald og Kirsti Reinertsen tok over Sevilla Garveri i 1949 ble det foretatt en omlegging av virksomheten ved garveriet. De begynte å gå vekk fra leiearbeid, og for en kort periode produserte de lær til en fabrikk som framstilte vesker og punger. Det ble imidlertid vanskelig å møte den økende konkurransen fra utenlandske lærfabrikker og importører av sko (Reinertsen 1991). De tapte også en del da de leverte et stort parti til en kunde i Trysil som gikk konkurs før de betalte for leveransen (K. Reinertsen 1998).

Produksjonen ble derfor lagt om til beredning av reinsdyr- og saueskinn, og garveriet skiftet navn til *Sevilla Pelsberederi* (Reinertsen 1991). Også Jonsmoen

begynte med beredning av saueskinn da han overtok Nyhus Garveri (Nyhus 1997). Beredning av skinn var ifølge Kirsti Reinertsen (1998) en enklere og raskeere prosess enn garving av lær. I tillegg ble det opprettet en systue i tilknytning til garveriet, hvor det ble sydd barneposer, forede skinnjakker og trekk til bilseter. Ifølge Kirsti Reinertsen (1998) var det denne delen av virksomheten som ga fortjeneste. I 1959 ble imidlertid foretaket nedlagt for godt, hovedsakelig på grunn av økende konkurranse fra produsenter av syntetisk pels (Reinertsen 1991). Som Kirsti Reinertsen (1998) sier det: "Det døde bort, det var ikke nok fortjeneste". De siste årene før nedleggelsen hadde også driften ved foretaket blitt betraktelig redusert. I en tiårsperiode etter krigen var Harald Reinertsen ordfører i Alvdal, og garving ble redusert til en hobby på kveldstid mens politikk var hovedbeskjeftigelsen.

Etterhvert som bransjen ble industrialisert og produksjonen konsentrert til større foretak ble det stadig vanskeligere for de små leiegarveriene å overleve. Store lær- og skofabrikker kunne produsere mye billigere enn de tradisjonelle håndverksgarveriene og skomakerne: "Etter at krigen var slutt og importen av lær og sko etter hvert kom i gang igjen, ble det stadig vanskeligere for små bedrifter å konkurrere i lærproduksjonen så

vel som i all annen produksjon. De små garveriene hadde hatt sin tid, og ble nedlagt og avløst av lærfabrikker" (Reinertsen 1991:125).

Kilder

Bygdebok for Alvdal.

Klokkerbok for Alvdal, 1894.

Nyhus, Odd. 1998. Intervju ved Jens Storli og Anne Gjerdåker. 21. april.

Nyhus, Odd. 1997. Intervju ved Jens Storli. 10. januar.

Reinertsen, Tormod. 1998. Intervju ved Jens Storli og Anne Gjerdåker. 22. april.

Reinertsen, Tormod. 1997. Intervju ved Jens Storli. 6. mars.

Reinertsen, Kirsti. 1998. Intervju ved Jens Storli og Anne Gjerdåker. 22. april.

Reinertsen, Harald. 1991. Liv og lagnad i Strømmen-grenda. SMITH Reklame, Tynset.

Adresse:

Anne Gjerdåker,

Avd. for sosiologi og samfunnsgeografi,
Universitetet i Oslo

Postboks 1096 Blindern, 0317 Oslo

1 Carl Böyesen forhandlet "kjemikalier, malerverer, fargeverer, droger, oljer etc. en gros".